

turcească de aur descoperită în Transilvania.

Monedele nr. 1-7 sunt ducati, care-si au originea in techinul venetian si sunt emisi in Ungaria din 1325, deci pe timpul lui Carol Robert, in imperiul german din 1559 si in Confederatia olandeză de la 1586, după reforma monetară a contelui de Leicester³.

Moneda nr. 8 este un aşa-numit « hongarsche dukaat », ducat de tip unguresc, emis la Campen, în provincia olandeză Transisalana (Overijssel) între 1582—1586, cu scopul de a stăvili circulația ducatului unguresc, deosebit de apreciat din cauza excelentei sale calități ⁴.

Piesele 9—11 sint altuni. Numele piesei in turcește era sultani altuni, ultimul cuvint insemnind aur. Greutatea pieselor era 3,43g.⁺

După cum s-a arătat mai sus, tezaurul constă din piese emise în Ungaria, Boemia, Carinthia, Frisia de Vest, Transilvania și Turcia. Compoziția tezaurului de la Stupini este asemănătoare, în mic, cu a celui de la Baia Mare⁸ și pare a fi influențată de aceași factori. Cele două tezauri, cel de la Stupini și cel de la Baia Mare pot fi considerate caracteristice, în ce privește compoziția, pentru circulația monedelor de aur în Transilvania la sfîrșitul sec. al XVI-lea și începutul sec. al XVII-lea.

Ce valoare in denari reprezinta tezaurul? Un ducat valora la 1596, data ultimei monede din tezaur, 160 denari⁷. Cele 11 piese vor reprezenta deci 1760 denari⁸.

După cum s-a mai spus, cea mai recentă piesă de tezaur este un ducat din Frisia de vest emis în 1596. Datele furnizate de tezaurul din Baia Mare arată că un ducat olandez are nevoie de circa 4–5 ani⁹ ca să ajungă din Olanda în Transilvania. Credem deci că nu greșim afirmando că tezaurul de la Stupini a fost ingropat în jurul anului 1600. Data aceasta indică și motivele ingropării tezaurului — probabil starea de neșuranță cauzată de luptele și mișcările de trupe ce au loc în Transilvania la acea vreme.

Cu acestea încheiem considerațiile noastre asupra modestului tezaur de la Stupini care, fără a aduce elemente noi, confirmă datele pe care le posedăm în legătură cu circulația aurului în Transilvania la sfârșitul sec. al XVI-lea și începutul sec. al XVII-lea.

**UN DOCUMENT
INEDIT REFERITOR
LA BISERICA
SF. NICOLAE DIN
SCHEII BRASOVULUI**

ALEXANDRU MARCU

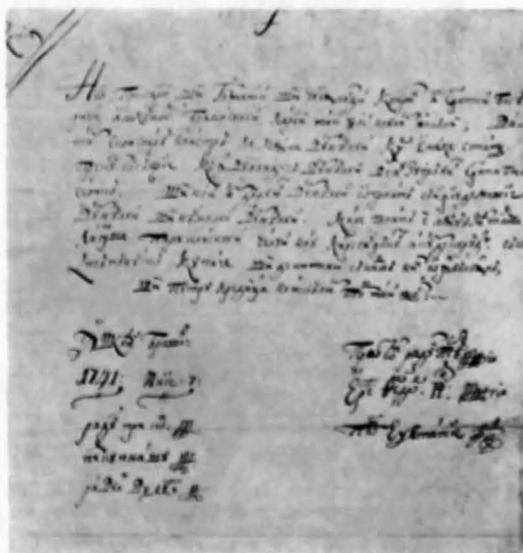

Fig. 1. Copia făcută între anii 1784 - 1783 după actual de dacie din 7 iunie 1741.

Biserica Sf. Nicolae din Scheii Brașovului — important centru al dezvoltării culturii românești în evul mediu și mărturie a permanențelor legătură intre cele trei țări românești, a stat continuu în atenția diferiților cercetători. În afară de cunoașterea activității culturale ce a gravitat în jurul bisericii, o atenție deosebită s-a acordat insuși monumentului.

Deoarece în acest articol se tratează un aspect legat de evoluția edificiului bisericii Sf. Nicolae,

* F. Schröter, *Wörterbuch der Münzkunde*, Berlin-Leipzig, 1930, s.v. Dukat.

⁴ A. Engel - R. Serrure, *Traité de Numismatique moderne et contemporaine*. Première partie, Paris, 1897, p. 88-89.

F. Schröder, R.W. Altan

⁴ E. Chirilă - O. Banduia, *Tesătorul monetar de la Baia Mare*, Baia Mare, 1966, p. 43-47.

T. Horváth, *A magyar aranyforint árfolyamháza 1490-1700 között* (Fluctuațiile valorii ducatului ungureș de aur între 1490-1700), în NumK, LVIII-LIX, 1959-1960, p. 37.

⁷ Un altun cincinătre 3,43 g., deci aproape cît este greutatea oficială a ducatului, 3,49 g. Nu am mai cresut necesar să facem un calcul separat pentru alții. Pentru preparile diferitelor măruri la sfârșitul sec. al XVI-lea trimis în lucrare lui S. Goldenberg, Clujul în secolul al XVI-lea. București, 1958.

E. Chirilă - O. Bandula, op. cit., p. 46.

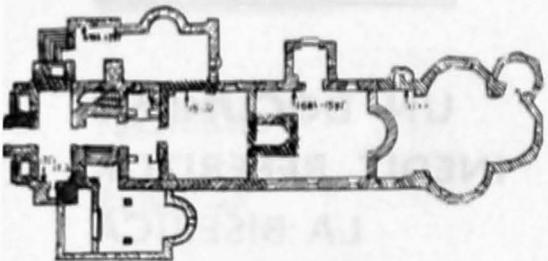

Fig. 2. Etapele de construcție a bisericii Sf. Nicolae din Schei Brașovului.

considerăm necesară o succintă prezentare a principalelor etape în care a fost construit.

Pregătire pentru începerea lucrărilor de construcție se fac încă din 1495 cu ajutorul domnului Tării Românești — Vlad Călugărul¹. Neagoe Basarab a trimis mesterii necesari pentru alcătuirea planului bisericii, precum și ajutor în bani, astfel că la 1521 erau aproape terminate nave bisericii, altarul și clopotnița cea veche². În anul 1583, Petru Cercel mărește biserică cu altar și hore noi, spre apus ridică tinda femeilor, un paraclis și un pridvor cu stilpi, clădindu-se totodată și turnul³. Cu ajutorul material al lui Aron Vodă, în 1594 este terminat turnul inceput în vremea lui Petru Cercel, iar biserică este zugrăvită⁴. În anii 1733—1734 este construit paraclisul de la sud, iar în 1735—1738 este înfrumusețat cu picturi murale și icoane de zugravii Ranite Grigore din Craiova, Gheorghe, Ion și Mihail⁵. Biserica a fost din nou mărită în anul 1740 în timpul lui Radu Tempăea II, cind altarul și horele vechi au fost dărimate și s-au construit un altar și hore noi, nava bisericii lungindu-se cu 6,60 m⁶. Ultimele modificări sint aduse bisericii în 1751 cind se ridică turnul ceasornicului⁷ și în 1750—1752 cind se construiește paraclisul de la nord⁸.

În arhiva Muzeului din Brașov se păstrează un document (Fig. 1), ce completează informațiile referitoare la biserică Sf. Nicolae din Schei, cu numele unui pictor pînă acum necunoscut — Enache Stama⁹.

Documentul scris în chirilice, de fapt o copie, are data de 7 iunie 1741. Din studierea materialului pe care s-a scris putem determina perioada cind a fost copiat documentul.

¹ Candid C. Mușlea, *Biserica Sf. Nicolae din Schei Brașovului*, I (1292—1742). Brașov, 1943, p. 245.

² Ibidem, 246.

³ Ibidem; Cf. C. Nicolescu, *Biserica Sf. Nicolae din Schei Brașovului*, Buc. 1967, p. 13—14.

⁴ Candid C. Mușlea, *op. cit.*, p. 249; Cf. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 16.

⁵ Candid C. Mușlea, *op. cit.*, p. 194; Cf. C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 16.

⁶ Ibidem, p. 250.

⁷ C. Nicolescu, *op. cit.*, p. 16.

⁸ Arhiva Muzeului din Brașov, nr. 1150.

Hirtia este de proveniență locală, fabricată la Brașov în manufacțura de hirtie ce a funcționat aici între anii 1712—1848¹⁰, având ca filigran stema orașului, coroana și trunchiul de copac cu rădăcini. Comparând filigranul hirtiei acestei copii, cu filigranul altor colo provenind de la manufacțura de hirtie din Brașov, se poate vedea că un astfel de tip de filigran a fost întrebuită pentru perioada 1764—1783¹¹, de unde și concluzia că documentul a fost copiat în perioada amintită mai sus, cu toate că are data de 7 iunie 1741, iar copistul a imitat foarte bine semnătura lui Radu Tempăea II¹².

In cazul nostru, avem de-a face cu un act de danie prin care preoții și gocimanii bisericii Sf. Nicolae din Schei Brașovului dăruiesc lui Enache Stama « o groapă care e lingă zid tocma la ușa paraclisului celui nou ». Este vorba de paraclisul construit în anii 1733—1734 (n.n.) deoarece « indurindu-se dumnealui au zugrăvit Sfintă Biserică ».

Cunoscind că în anul 1740 se mărește nava bisericii cu altar și hore noi și că dania este făcută la 7 iunie 1741, il putem considera pe Enache Stama cel ce a pictat biserică în urma refacerii din 1740. Se ridică însă o problemă neclară în actul de danie și anume: dacă Enache Stama a pictat întreaga biserică sau numai parte din nouă construită. Deoarece prejul unei gropiște este comparativ mai mic decât prejul pentru zugrăvirea unei biserici, credem că Enache Stama a zugrăvit numai parte din biserică ridicată la 1740, respectiv altarul și cele două abside.

Mai interesant ni se pare un alt fapt învederat de document: dat fiind că pictorul nu este plătit în bani, ci pentru munca sa este dăruit cu « o groapă să-i fie de moie dumnealui și neamului dumnealui » rezultă că este un locnic — un scheian.

Prin relevarea contribuției lui Enache Stama la istoria monumentului bisericii Sf. Nicolae, lista pictorilor se completează cu încă un nume de artist brașovean.

« Noi preoții și gocimanii și ceilalți clirici ai Sfintei Biserici și a șcheilor Brașovului carii mai jos ne vom îscăli; dat-am scrisoarea noastră la mina dumnealui Kir Enake Stama precum să se scie că indurindu-să dumnealui de la zugrăvit Sfintă biserică și noi am dăruit dumnealui o groapă să-i fie de moie dumnealui și neamului dumnealui. Care groapă e lingă zid tocma la ușa paraclisului celui nou care s-au făcut acum de curindu. Să o stăpînească cu pace și de nimene să n-ai bă nici o învăluială. Si pentru credință ne îscălim toți mai jos: În Șchei Brașov: 1741; Iunie; 7 ».

¹⁰ János Zsigmond, *Az erdélyi papírmalmok feudálismuskori történetének*. Vazlata II (1712—1848) in: *Studia Universitatis Babes-Bolyai* • Series Historia, F. 1, 1964, p. 55—56.

¹¹ Multumim și pe această cale tovar. G. Nüssbächer pentru ajutorul dat la datele copiei.

¹² Vezi Candid C. Mușlea, *O dinastie de preoți și preot-papii, Radu Tempăea*, Brașov, 1939, p. 16.